

## Istraživanje #2 - „Korisne“ fotografije, „strpljivo“ posmatranje

Preporučeno za uzrast 11+ godina

UVOD

Prostor kojim svakodnevno prolazimo samo naizgled poznajemo. Sistematskim posmatranjem i opisivanjem otkrivamo elemente na koje u uobičajenim okolnostima ne obraćamo pažnju. Koristeći kameru, učenici/ce istražuju svakodnevnu upotrebu javnog prostora, a pri tom se ponašaju kao stranci i djeluju kao radoznali posmatrači. Kao posmatrači pokušavaju da razumiju kako različite aktivnosti koje se odvijaju u tom prostoru i njihove promjene mogu uticati na doživljaj prostora.

Upotreba fotografije kao sredstva u posmatranju prati nekoliko etapa - od istraživanja mjesta/tačaka sa kojih će se posmatrati, mjesta/načina i vremena koje je potrebno, do sistematskog sakupljanja fotografija, informacija i intervjua.

Ključna pitanja	Ciljevi učenja	Aktivnosti tokom učenja	Rezultati
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Od kojih faktora, koji se odnose na formu funkcije i načine upotrebe prostora, zavisi naša percepcija vrijednosti koju analiziramo?</li> <li>• Kako se prostor koristi, ko ga koristi i kada se koristi?</li> <li>• Kako može fizički izgled uticati na način upotrebe prostora?</li> <li>• Koje aktivnosti i funkcije pozitivno ili negativno utiču na percepciju tog mjesta?</li> <li>•</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Razviti vještine analiziranja i opažanja.</li> <li>• Naučiti na koji način se posmatraju različite upotrebe prostora (u zavisnosti od toga ko koristi prostor - mladi, stariji itd.; individualci ili grupe itd.), njihova međusobna kompatibilnost ili nekompatibilnost (npr. između upotreba od strane pješaka ili od strane automobila).</li> <li>• Razviti sposobnosti razumijevanja odnosa između fizičke konfiguracije prostora i aktivnosti zajednice koje se na tom prostoru dešavaju.</li> <li>• Razviti sposobnost razumijevanja kako vrijeme (recimo tokom jednog dana) mijenja upotrebu, a</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Istraživanje sekvenci koje grade prostor, sa različitih tačaka sa kojih se posmatra mjesto - hodanjem i fotografisanjem u pravilnim intervalima.</li> <li>• Posmatranje promjena prostora u zavisnosti od vremena i načina njegove upotrebe. Zaustavljanje na jednom mjestu i fotografisanje u redovnim intervalima.</li> <li>• Orijentisanje u prostoru - stvaranje veze između posmatranog prostora i kartografskog predstavljanja.</li> <li>• Analiziranje posmatranih elemenata i redosljed posmatranja: bilježenje tačaka posmatranja, vremena, informacija o maršruti do mjesta zaustavljanja, i, na</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Uređene prikupljene fotografije.</li> <li>• Uređene prikupljene informacije.</li> <li>• Uređeni prikupljeni intervjui.</li> <li>•</li> </ul>

	tim i percipirani karakter javnih mjesta. <ul style="list-style-type: none"> <li>• Posmatrati prostor kroz neki filter kao što je fotoaparata.</li> <li>•</li> </ul>	kraju, analiza načina fotografisanja. <ul style="list-style-type: none"> <li>• Skupljanje utisaka od ljudi: intervjuisanje prolaznika, prodavaca, stanovnika, itd.</li> <li>•</li> </ul>	
--	--	--	--

## OPIS

**Maršruta:** Aktivnosti koje se odvijaju tokom istraživanja su višestruke i obuhvataju: praćenje maršrute, zaustavljanje na odredjenim mjestima i snimanje intervjua. Aktivnosti se mogu uraditi istovremeno, ukoliko je prisutan veći broj nastavnika/ca.

Izbor maršrute i mjesta zaustavljanja određuje nastavnik/ca na osnovu prethodnog obilaska terena. Dužina maršrute i mjesta zaustavljanja su u skladu sa različitim aktivnostima na tom prostoru, njegovom upotrebom (komercijalna, turistička, socijalna, u slobodnom vremenu...), grupama korisnika (djeca, mladi, stariji ljudi, turisti, stanovnici i dr.) i vremenom i načinom upotrebe (dugo ili povremeno, danju ili noću, sezonski itd....). Kriterijum za izbor maršrute, takodje, može biti određivanje prostora kome su, uz uvažavanje aktivnosti koje su se u njemu dešavale u prošlosti, veoma vidno promijenili formu i način upotrebe, ili se radi o prostoru u procesu promjena (*vidjeti Variable*). Neophodno je da se izbor maršrute i mjesta zaustavljanja na njoj zasnivaju na vrijednostima prostora koji se istražuje i prethodnim iskustvima vezanim za taj prostor.

Učenici/ce treba da sakupljaju što veći broj informacija i sugestija (koje će biti upoređivane u narednoj fazi u toku razrade u učionici). Pri svakom zaustavljanju tri grupe učenika mogu paralelno uraditi tri naprijed opisane aktivnosti. Ove aktivnosti mogu biti dalje razrađene upućivanjem učenika/ca na izradu domaćeg zadatka (*vidjeti Domaći zadatak*).

Svaki/a učenik/ca treba da ima bilježnicu za evidentiranje svojih zapažanja, foto-aparat ili digitalnu video kameru, mapu maršrute (tehničku kartu, fotografiju iz vazduha, ili običnu mapu sa toponimima; detalji na ovim mapama treba da budu prilagođeni uzrastu učenika/ca). Grupa koja se bude bavila intervjuiima imaće audio-rekorder. Sposobnost učenika/ca da koriste ove instrumente je neophodna.

## ZADATAK

### AKTIVNOST 1: Slijedenje maršrute

#### Šta je potrebno da uradimo?

Prva grupa učenika/ca prati cijelu maršrutu, bilježeći karakteristike foto-aparatom, prateći prethodno definisan metod rada, sa ciljem uspostavljanja sistematičnosti u potpunom vježbanju. Metodologija podstiče učenike/ce na posmatranje poznatog mjesta, na nov način, iz novog ugla – ugla pažljivog i radoznalog posmatrača.

## **Kako da to uradimo?**

Prateći maršrutu, nastavnik/ca poziva učenike/ce da slijede specifičnu metodologiju: pravljenjem jedne ili više fotografija na svakih 50 metara, sa iste tačke posmatranja (u nivou očiju), iz istog pravca (sprijeda), sa istim podešavanjem na aparatu (npr. istim vidnim poljem - panoramsko).

Vrijeme i datum se bilježe na mapi maršrute, kao i pozicija i pravac svake fotografije. Sugestije i druge informacije o elementima i posmatranjima povremeno se zapisuju u bilježnicama.

## **Šta posmatramo?**

Od učenika/ca možemo tražiti da posmatraju sve što se nadje u vidnom polju fotografa.

Od učenika/ca se traži i da se detaljno koncentrišu na sljedeće elemente i odnose:

- konfiguraciju prostora (npr. proširenje ili suženje; prisustvo trgova, parkova ili drugih prostora koji se javno koriste itd.);
- perceptivni karakter prostora - davanjem prioriteta vizuelnim aspektima, ali ne isključivo (zabilješke se mogu odnositi na svjetlost, zvuk, miris itd.);
- načine upotrebe otvorenih prostora i korisnike prostora;
- tipove funkcija (uloga) koje se odvijaju unutar izgrađenih i otvorenih prostora (javna dobra, reklamna promocija; parkovi, vrtovi, itd.);
- prisustvo raznovrsnih upotreba jednog prostora i različitih grupa ljudi koji ga koriste...

## *AKTIVNOST 2: Mjesta zaustavljanja*

### **Šta je potrebno da uradimo?**

Druga grupa učenika/ca tokom istraživanja staje na svakom mjestu zaustavljanja, na maršruti, koju je odredio/la nastavnik/ca. Na ovim mjestima svaki učenik/ca precizno bira poziciju (tačku posmatranja) i posmatra dešavanja koja bilježi fotografisanjem svakih 30 sekundi. Od učenika/ca se traži da se vrate na istu tačku, u različito doba dana, i da urade isto vježbanje (*vidjeti: Domaći zadatak*). Na primjer, ako je pijaca odabrani prostor, ona je u popodnevnom satima zatvorena i prazna i izgleda znatno drugačije nego u jutarnjim satima. Rezultat ove aktivnosti biće bolji uz veći broj posmatranja, u različito doba dana (i noći) ili čak u različitim sezonama. Ponovljena posmatranja omogućavaju sakupljanje informacija o mnoštvu upotreba i raznolikim korisnicima prostora, a stalna prisustva učenika/ca na istom mjestu stimulišu njihovu sposobnost da zapaze promjene koje se dešavaju u prostoru.

Za ovu aktivnost učenici/ce treba da posjeduju znatan nivo samostalnosti. Samo prvo istraživanje se izvodi sa nastavnikom/com, a ostala se mogu podijeliti kao domaći zadaci.

### **Kako da to uradimo?**

Vrijeme zadržavanja na mjestima zaustavljanja određuje nastavnik/ca (što duže – to bolje, a za svako zaustavljanje učenika/ca treba odvojiti približno isto vrijeme, kako bi se sakupljene informacije mogle uporediti). Učenici/ce prave fotografije sa iste tačke posmatranja i sa istim foto-aparatom. Jedan/na ili više učenika/ca se mogu baviti specifičnim mjestom zaustavljanja i na ovaj način 4 učenika/ce bilježe šta se dešava na 4 zaustavna mjesta, na maršruti, u isto vrijeme, istog dana, u istim intervalima. Vrijeme i datum

se bilježe na mapi maršrute, kao i pozicija i pravac svake fotografije. Sugestije i druge informacije o elementima i posmatranju povremeno se zapisuju u bilježnicama.

### **Šta posmatramo?**

Od učenika/ca možemo tražiti da posmatraju sve što se nadje u vidnom polju fotografa. Takođe, od njih se traži da se detaljno koncentrišu na sljedeće elemente i odnose:

- vrste aktivnosti koje se odvijaju u prostoru i ko ih vrši;
- trajanje svake aktivnosti;
- promjene u načinu upotrebe istog prostora i promjene njegovih korisnika, u zavisnosti od doba dana;
- promjene u percepciji prostora u zavisnosti od njegove upotrebe (manji ili veći osjećaj gostoprimstva, sigurnosti, živosti itd.);
- prisustvo mjesta koja posebno odgovaraju jednoj ili više namjena i aktivnosti (ova mjesta mogu biti prepoznata traženjem odgovara na pitanja kao što su: Da li prostorna konfiguracija terena ohrabruje osobu da se zaustavi ili ide dalje? Koji elementi određuju prostor u različitim okruženjima – ograničen broj promjena, prisustvo drveća, trotoari itd.?)

AKTIVNOST 3: Intervjuisanje korisnika prostora

### **Šta je potrebno da uradimo?**

Treća grupa učenika/ca staje na svakom mjestu zaustavljanja, na maršruti, koje je odredio/la nastavnik/ca i vodi intevjue (rezultati su mnogo interesantniji ako se izvode na istom mjestu, u različito doba dana, sezone itd; vidjeti Domaći zadatak).

Intervjui se vode sa različitim korisnicima prostora koji se istražuje (prodavci, turisti, pješaci, motociklisti, itd.). Cilj je da se sakupe njihova raznovrsna zapažanja, utisci i potrebe. Učenicima/ama je sugerisano da se ponašaju kao eksterni posmatrači - kao da im je istraživani prostor potpuno nepoznat.

### **Kako da to uradimo?**

Na svakom mjestu zaustavljanja, učenici/ce biraju grupu korisnika prostora koju procijene kao reprezentativnu po mnogostrukosti upotrebe i aktivnostima koje se odvijaju. Teme u intervjuima mogu biti ponovljene, a generalna pitanja se postavljaju sljedećim redosljedom (Radni listovi za učenike/ce - „Korisne“ fotografije, „Strpljivo“ posmatranje 2. 1.): Zašto ste ovdje? Čime se bavite? Od kada ste ovdje i zašto? Da li se i na koji način ovo mjesto promjenilo? Ko i kako koristi ovaj prostor tokom dana (u različito vrijeme)? Kako Vam se dopada ovo mjesto? Zašto Vam se ne dopada? Kakva Vam osjećanja budi (pozitivna ili negativna) i zašto? Koga najčešće sriječete ovdje, a koga nikad? Struktura intervjuja može biti dogovorena sa učenicima/ama prije istraživanja (mjesto koje se istražuje već može biti poznato učenicima/ama).

Intervjuima se pridružuju fotografije intervjuisanih i mjesta intervjuja, zabilješke sa mape o vremenu, datumu i lokaciji intervjuja, a takođe i podaci o ispitanicima upisani u bilježnici (ime, pol, uzrast i slično).

**Korelacija:** Likovna kultura, Muzička kultura, Gradjansko vaspitanje, Priroda i tehnika, Tehnika i informatika, Geografija, Maternji jezik i književnost, Preduzetništvo

**Potrebno vrijeme:** Pripremanje u učionici: 30 minuta za objašnjenje ciljeva; Istraživanje: Aktivnost 1 i 3 od 60 do 90 minuta; Aktivnost 2 - obzirom da je to fotografska opservacija istog mjesta u različito vrijeme, vrijeme svakog novog posmatranja je kraće i ponavlja se u različitim intervalima u toku dana (Vidjeti Domaći zadatak). Uzeti u obzir vrijeme potrebno da se dođe do određenog lokaliteta.

**Resursi:** Digitalni foto-aparat (ili digitalna video-kamera); audio-rekorder; olovke, markeri u boji, flomasteri; bilježnice; kopije tehničke mape istraživane oblasti u odgovarajućoj skali vrijednosti (ili ortofoto ili mape), topološke mape ili obične mape (ne tehničke karte), opciono zastava za markiranje i fluorescentni flomaster da se naglasi mjesto zaustavljanja.

**Napomene:** Za ovu vrstu istraživanja se preporučuje uglavnom urbana sredina (ona posjeduje raznovrsnu upotrebu prostora i veliki broj korisnika). To, također, može biti prostor poznat učenicima/ama, koji koriste svaki dan ili prolaze njime (na primjer centar grada ili oblast u blizini škole). Za ove aktivnosti od značaja su i interpretatorske sposobnosti učenika/ca.

**Varijable:** Odluka o maršruti i zaustavnim mjestima može biti donesena prethodnim dogovorom između nastavnika/ce i učenika/ca. Ovaj zadatak može biti usmjeren, na primjer, na uočavanje razlike između sadašnje i nekadašnje upotrebe prostora. To se može ostvariti kroz kolekciju fotografija i intervjua sa članovima porodice, istorijskih članaka, novinskih članaka i pisanih izvještaja...

Znanja koja se prethodno zahtijevaju od učenika/ca:

Učenik/ca treba da:

- zna o prostoru koji se istražuje;
- ima osnovne sposobnosti tumačenja mape;
- zna da koristi kameru (foto-aparat);
- ima osnovne sposobnosti rada na terenu (sakupljanje i sistematizovanje podataka);
- radi u grupama (svaku vježbu izvodi jedan/na ili više učenika/ca);
- rukuje tehničkim uređajima (rekorderi i drugi tehnički uređaji);
- ...

Očekivanja od učenja:

- Steći iskustvo istraživanja na terenu i razvijanje sposobnosti za sistematsko terensko istraživanje.
- Razviti sposobnost samostalne organizacije istraživanja (svaka vježba zahtijeva da učenik/ca ponavlja i kritički intepretira rezultate).
- Prepoznati glavne namjene prostora i njegovih korisnika.
- Razviti vještinu izrade intervjua sa korisnicima prostora.
- Razviti sposobnost rada u grupi.
- Kritički povezivati sadržaje mape sa upotrebom koja karakteriše istraživani prostor.
- ...

**Reference:** Za „ponovljena posmatranja“ prilikom istraživanja vidjeti:

- Georges Perec, *Specie di spazi*, Bollati Boringhieri, Torino, 1992;
- Paul Auster, *Smoke & Blue in the Face*, Einaudi, Torino, 1995.

**Domaći zadaci:** Domaći zadatak, povezan sa ovim aktivnostima, može biti sljedeći (razred se dijeli u grupe i članovi jedne grupe rade isti domaći zadatak):

1. Slijedeći *Radne listove za učenike/ce („Korisne“ fotografije, „Strpljivo“ posmatranje 2. 1.)*, prva grupa učenika/ca unosi rezultate iz *aktivnosti 1* (slijeđenje maršrute) saglasno redosljedu kojim su se odvijale. Za izvještavanje o rezultatima istraživanja može poslužiti karta u koju se unose, za svaki dio na mapi: fotografija iz posebnog i tačno odredjenog ugla posmatranja, koja ilustruje mjesto gdje se učenik/ca, fotograf, zastavio; jedna ili više fotografija lokacije; zabilješke koje se odnose na viđene elemente, događaje i raznovrsne aktivnosti.
2. Slijedeći *Radne listove za učenike/ce („Korisne“ fotografije, „Strpljivo“ posmatranje 2. 2.)*, druga grupa učenika/ca (po mogućnosti veća od prve) primjenjuje i unosi rezultate iz *aktivnosti 2* (mjesto zaustavljanja) saglasno redosljedu kojim su se odvijale. U ovom slučaju, učenici/ce treba da se vrate različitim mjestima zaustavljanja na maršruti, u različito doba dana (ako nastavnik/ca vodi istraživanje ujutro, učenicima/ama treba zadati da se vrate bar jednom na mjesto istraživanja popodne, kako bi razumjeli raznovrsne upotrebe istog mjesta). Učenici/ce treba da ponove *aktivnost 2* na svakom mjestu zaustavljanja i sistematizuju rezultate na karti, ukazivanjem na svako mjesto zaustavljanja: djelovi mape treba da se odnose na dio maršrute, sa tačkom posmatranja fotografa (ova aktivnost treba da je istovjetna sa onom koja je izvedena prvi put sa nastavnikom/com); jedna ili više fotografija lokacije; zabilješke koje su povezane sa onim što je bilo viđeno, šta se desilo i ko je to radio.
3. Slijedeći *Radne listove za učenike/ce („Korisne“ fotografije, „Strpljivo“ posmatranje 2. 3.)*, treća grupa učenika/ca unosi rezultate iz *aktivnosti 3* (intervju korisnika prostora) saglasno redosljedu kojim su se odvijale. Za izvještavanje o rezultatima istraživanja može poslužiti karta u koju se unose, za svaki dio na mapi: lokacija gdje je održan intervju koji je oslikava; kratak opis ispitanika i njegove aktivnosti i zanimanja; kratak sadržaj intervjuja. Kasniji intervjui mogu biti sakupljeni vraćanjem na lokaciju i ponavljanjem vježbe.
4. Sprovedenje istraživanja baziranog na istoriji i pojedinačnom značaju građevina ili otvorenih prostora, uočenih duž maršrute, ili predviđenim promjenama u njemu. Istraživanje može biti sprovedeno prikupljanjem podataka ili razgovorom sa starijim članovima porodice ili susjedima učenika/ca, od istorijskih udruženja, ili drugih grupa ljudi koji su vezani za ispitivani prostor, konsultujući knjige, turističke informativne centre ili lokalne muzeje, web sajtove na koje učenike/ce upućuje nastavnik/ca, službenike lokalne samouprave i štampu, ako je lokacija u procesu promjena.

**Zapažanje nastavnika/ce:**